

goals, thereby improving the conditions in which society in Ukraine and around the world has to live today. That only a special hierarchy of value priorities can be the essence and foundation of the national idea.

Key words: values, moral values, personality, moral self-improvement, Hryhorii Skovoroda.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-155.2023.20>

УДК 378.091.3:373.3.091.12.011.3-051]:796

Ящук С. М.

КОМАНДНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкривається сутність та змістове наповнення поняття командної взаємодії учнів початкової школи в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності як важливої складової професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури під час фахової підготовки у закладах вищої освіти.

За результатами дослідження з'ясовано, що командна взаємодія учнів початкової школи в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності є сукупністю ігрових ситуацій, готовність якої залежить від правильної організації роботи в команді шляхом вмілого вирішення проблемних ситуацій, мінімізації негативних аспектів вчителем, адаптуючи свій підхід до визначення завдань для команд та їх оцінювання; важливим компонентом успішної організації команди є розуміння моделі команди, яка буде найбільш ефективною в конкретній ситуації з метою доцільного планування та чіткого окреслення очікуваних результатів.

Уточнено поняття професійно-педагогічна компетентність вчителя фізичної культури, під яким розуміється як особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі освітнього процесу, для успішної реалізації якого необхідно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в фізкультурно-оздоровчій діяльності.

Доведено, що командна взаємодія учнів початкової школи у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності є важливою складовою професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Актуальність і значимість проблеми розвитку командної взаємодії молодших школярів в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, виявлення сучасних наукових підходів до її вирішення й міру її теоретичної і практичної розробленості потребує впровадження у зміст підготовки фахівців.

Ключові слова: командна взаємодія, ігрова діяльність, учні початкової школи, фізична культура, фізкультурно-оздоровча діяльність.

В умовах інтеграції України в європейський освітній простір виникає потреба у кардинальних змінах в галузях освіти, висувуються високі вимоги до особистісних та професійних якостей майбутніх вчителів, його професійно-педагогічної компетентності. Одним з кроків є демократизація відносин всіх учасників освітньо-виховного процесу, на що й покликана нова українська школа, яка висуває якісно нові вимоги до професійної діяльності та особистості сучасного вчителя. В основу цих вимог покладено принципи педагогіки партнерства та орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі. Головним

завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення педагогів, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу та, в кінцевому результаті, створення гуманного суспільства, позбавленого упередженості та стереотипізації по відношенню до усіх його членів.

Як наслідок виникає необхідність у вивченні проблеми готовності майбутніх вчителів фізичної культури до командної взаємодії учнів в процесі професійної діяльності.

Ідеї організації конструктивної педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі розкрито в працях відомих українських педагогів: Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського; навчальне співробітництво досліджували: Х. Лійметс, В. Ляудіс, А. Маркова, О. Петровський, Д. Фельдштейн та інші; теоретичні аспекти соціальної та освітньої взаємодії обґрунтовано в дослідженнях: Ш. Амонашвілі, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва; психологічні аспекти міжособистісної взаємодії як полісистеми розглянуто у працях: Г. Андреевої, О. Бодальова, Л. Велитченко, А. Добровича, М. Кагана, В. Куніциної, Б. Ломова, Є. Мелібруди; міжособистісний характер стосунків і комунікації розглядався у працях: Б. Ананьєва, І. Андреева, Л. Божовича, О. Киричука, Я. Коломінського, В. М'ясищева, М. Обозова, Л. Руденко та інших; психолого-педагогічні основи навчального процесу вищої школи увага приділена в роботах: С. Архангельського, Ю. Завалевського, Н. Кузьміної, К. Левківського, А. Меньєвої, В. Петренко; вплив психологічного клімату та взаємовідносин в колективі на успіх у спортивних змаганнях присвячено роботи Г. Ложкіна, Ю. Коломеїцева, Р. Кричевського, В. Румянцева, В. Сопова, Ю. Ханіна та інших; проблема розвитку взаємодії дошкільнят в ігровій діяльності знайшла певне відображення в дослідженнях Р. Жуковської, Н. Короткова, Н. Михайленка, А. Усової та інших.

Водночас, системне вивчення проблеми готовності майбутніх вчителів фізичної культури до організації командної співпраці учнів початкової школи в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності не стало предметом окремого наукового пошуку, що й зумовило вибір проблеми і визначило мету статті – проаналізувати сутність командної взаємодії учнів початкової школи як важливої складової професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури.

Професійно-педагогічна компетентність є одним з основних компонентів професійного становлення вчителя. Сутність цього поняття по різному визначається та характеризується багатьма дослідниками. Найбільш вдалим є визначення змісту професійної компетентності вчителя як інтегративного особистісного утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду індивіда, що зумовлюють готовність вчителя до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень його самореалізації. Як відомо, професійно-педагогічна компетентність вчителя не має вузько професійних меж, оскільки від нього вимагається

постійне осмислення розмаїття соціальних, психологічних, педагогічних, фізкультурно-оздоровчих та інших проблем, що пов'язані з системою освіти.

На думку Адольфа [8], компетентний педагог – це такий фахівець, який володіє ґрунтовними знаннями з будь-якого предмета шкільного курсу навчання.

Науковець В. Бондар вважає, що компетентний учитель організує педагогічну діяльність так, щоб вона була спрямована на отримання усвідомленого результату [4].

А. Маркова вважає, що професійно компетентна людина та, яка:

- успішно розв'язує завдання навчання й виховання, готує для суспільства випускника з бажаними психологічними якостями;
- задоволена професією;
- досягає бажаних результатів у розвитку особистості учнів;
- має й усвідомлює перспективу свого професійного розвитку;
- відкрита для постійного професійного навчання;
- збагачує досвід професії завдяки особистому творчому внеску;
- соціально активна в суспільстві;
- віддана педагогічній професії, прагне підтримувати навіть у складних умовах її честь і гідність, професійну етику;
- готова до якісної та кількісної оцінки своєї праці, уміє сама це робити [7].

Отже, під професійно-педагогічною компетентністю вчителя фізичної культури розуміють особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі освітнього процесу, для успішної реалізації якого необхідно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в фізкультурно-оздоровчій діяльності. Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності в умовах фізкультурно-спортивного середовища.

Досягнення високого рівня професійно-педагогічної компетентності вчителя фізичної культури неможливе без формування готовності до організації командної взаємодії учнів у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Термін «взаємодія» складається з двох коренів – «взаємо» і «дія». Взаємний, відповідно до визначення у словнику С. Ожегова, означає «обопільний, який стосується обох сторін». Виходячи з цього, у педагогічній взаємодії передбачається участь різних сторін, але це зовсім не означає, що цих сторін може бути лише дві (як на це вказує визначення «обопільний») [2].

Однак, кожна з наукових галузей в поняття «взаємодія» вносить свою специфіку, яка накладається на означене поняття. Наприклад, у педагогічній психології процес взаємодії розглядають як цілеспрямований взаємообмін та взаємозбагачення змістом діяльності, досвідом, емоціями, установками, різними позиціями.

У психології поняття «взаємодія» трактують як процес впливу об'єктів один на одного, що визначає їхню взаємозумовленість і зв'язок. У соціальній психології це поняття використовують для характеристики міжособистісних

контактів людей у процесі спільної праці, опису взаємних впливів, які вони чинять один на одного.

У соціології, взаємодію розглядають як суспільне явище, сутність якого полягає у взаємному обміні соціальними функціями, ролями, статусами, соціальною інформацією. Крім того, вона є способом реалізації спільної діяльності, що має соціальний характер.

На необхідність розв'язання різноманітних проблем, пов'язаних із розвитком ідеї взаємодії учасників освітнього процесу вказують сучасні українські вчені-педагоги. Водночас на сьогодні немає єдиного підходу до визначення сутності цього поняття та ідея командної взаємодії учасників навчального процесу в системі освіти ще не отримала повного осмислення та не втілена у процес підготовки майбутніх педагогів. Командна взаємодія є важливою складовою навчального процесу, і обійтися без її вивчення для подальшого розвитку педагогічної теорії та практики неможливо.

Взаємодія дітей у процесі спільної діяльності на уроках фізичної культури у початкових класах переломлюється через внутрішнє ставлення до цієї діяльності і до партнерів. Ставлення до партнерів визначає спілкування дітей в процесі діяльності, і через нього регулює весь процес спільної діяльності. Дана модель може бути покладена в основу розробки змісту досвіду взаємодії учнів початкової школи в іграх з правилами.

У дослідженнях виділяється закономірна послідовність в розвитку взаємодії дітей з однолітками в старшого дошкільного віку, що відображається на дітей молодшого шкільного віку. Е. Кравцова показала, що розвиток взаємодії дитини з однолітком в цьому віці йде від ситуативного і імпульсивно – безпосереднього до «кооперативно – змагального». «Кооперативно – змагальний» тип спілкування виникає і інтенсивно розвивається і характеризується умінням дитини бачити позицію партнера по діяльності та утримувати ситуацію завдання протягом всієї діяльності щодо її вирішення [7].

Взаємодія з однолітками в умовах спільної діяльності впливає на прояв в особистісній поведінці дитини домінантних або підрядних форм, тобто на ступінь активності суб'єкта у взаємодії (Т.В. Сенько).

Важливо, що прояв в особистісній поведінці учнів початкової школи домінантних або підрядних форм обумовлено успішністю або не успішністю в ігровій діяльності.

В основі ігрової взаємодії лежать ініціативні дії дітей, пов'язані з організацією і здійсненням ігрової діяльності та орієнтовані на партнерів по грі, що дозволяє дітям будувати ігрову діяльність як спільну – запропонувати однолітка тему гри, розподілити функції та ігровий матеріал, узгодити ігрові дії.

Як уже зазначалося, взаємодія виникає і здійснюється в конкретних умовах спільної діяльності і «прив'язана» до цілей, завдань, умов спільної діяльності. Ігри з правилами різноманітні за змістом, структурою, правилами і відповідно по-різному впливають на формування досвіду взаємодії між дітьми. Внаслідок чого виникає питання, в якому виді ігри з правилами містяться найбільші можливості для розвитку взаємодії учнів початкової школи в процесі

фізкультурно-оздоровчій діяльності. Як зазначають науковці, найбільш ефективним засобом формування досвіду ігрової взаємодії є рухливі ігри. Це обумовлено:

– побудовою ігор на універсальних типах взаємодії (одночасне, почергове, одночасно-послідовне);

– наявністю в іграх предметних опор і великого ігрової простору, що наочно представляє дії кожного граючого і робить можливим самостійне співставлення результатів своїх ігрових дій з діями партнерів, полегшує дітям здійснення контролю за виконанням правил, взаємної нормативного регулювання;

– обмеженим числом учасників взаємодії, що полегшує їх самостійну організацію (адже саме самостійні форми гри мають визначальне значення у розвитку дитини);

• можливістю виконання в грі різних ігрових функцій: ведучого, рівноправного учасника, контролюючої інстанції, переймати і передавального ігровий досвід, вболівальника, організатора, що надає широкі можливості для накопичення досвіду взаємодії в різних ігрових позиціях;

– привабливістю наочного матеріалу, можливістю конструювати модель взаємодії на сюжетній основі, близькою субкультурі сучасного дошкільника;

– відкритістю ігрових правил, що надає можливість змінювати умови гри, розгортати процес взаємодії як творчий.

– відносної нетривалістю ігрової циклу, що дозволяє дошкільнику шляхом багаторазового практикування освоїти нормативно задану модель взаємодії за нетривалі терміни.

Педагогічна взаємодія та її особливості ще з кінця 1960-х років привертала особливу увагу науковців-дослідників теорії навчання, що знайшло відображення у принципах навчання (як зв'язок теорії з практикою, принцип виховуючого навчання, принцип поєднання індивідуального та диференційованого підходів до організації навчання); у поєднанні різних принципів у педагогічній практиці (наочності та активності, доступності і науковості тощо); у методах навчання, застосування яких завжди базується на їх поєднанні, оскільки ефективність педагогічної взаємодії (і в навчанні, і у вихованні) залежить від правильного, оптимального підбору різних методів і засобів; у визначенні форм навчально-виховної роботи в досягненні поставленої мети тощо.

Взаємодія створюється вже самою освітньою ситуацією, оскільки із самого початку складається з двох взаємозумовлених форм діяльності: з яких одна – та, що навчає, бере участь у передаванні досвіду, накопиченого людством, а друга – та, що навчається, – спрямована на набуття суспільного досвіду, на трансформацію його в особистий здобуток учня.

Говорячи про командну взаємодію, ми маємо на увазі певний колектив, який при правильній взаємодії досягає певних результатів у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності. З такого визначення особливо актуальним є процес командотворення, що представляє собою систему певних заходів, які

проводяться задля формування і розвитку соціальних груп до рівня команди.

Головною сутністю команди є ефективне розв'язання задач, щонайменше тих, задля яких вона створена і якими визначається час її існування. Отже, для того, щоб зватись командою, мало заприсягтися у спільній меті та стати під одне знамено. Командне середовище вирізняється з-поміж інших ще й своєю стійкістю, яка можлива лише за умов, які сприяють реалізації професійних потенцій та особистісному зростанню. Саме в такому середовищі виникає та зростає командний ефект, який ще зветься синергетичним (від давньогрецького «συν» – спільність, єднання, та «εργον» – діяльність, дія), або «скоординована позитивна синергія». Йдеться про те, що в командній діяльності результат спільних зусиль значно вищий, ніж сума індивідуальних [4].

Важливим компонентом успішної організації команди є розуміння моделі команди, яка буде найбільш ефективною в конкретній ситуації з метою доцільного планування та чіткого окреслення очікуваних результатів. У світовій практиці визначають 5 основних моделей команд: традиційну модель, модель командного духу, передову модель, цільову модель та кібермодель (віртуальну модель) [5]. Розглядаючи учнів на уроці фізичної культури як команду, в якій на початкових етапах викладач виконує роль лідера, найбільш доцільною вбачається поступова трансформація команди з традиційної моделі через модель командного духу до передової моделі, водночас при створенні тимчасових команд всередині підгрупи для виконання певних завдань ефективною є цільова модель.

Психолого-педагогічні аспекти командної взаємодії дуже різноманітні. На думку К. Ушинського, ... щоб свідомо вибрати засоби для досягнення мети виховання і бути впевненим, що вибрані нами засоби кращі, для цього слід передусім ознайомитися із самими цими засобами [3].

Як зазначають науковці, що на формування готовності до командної взаємодії на уроках фізичної культури безперечно впливає авторитет вчителя, адже вчитель, який користується авторитетом і повагою серед учнів має значний вплив на формування командної взаємодії. Для того, щоб сформувати готовність дітей до командної взаємодії на уроках фізичної культури вважаємо, що вчитель повинен правильно організовувати роботу в команді, особливу увагу звертати на проблемні ситуації, мінімізувати негативні аспекти, адаптуючи свій підхід до визначення завдань для команд та їх оцінювання.

Командна взаємодія учнів початкової школи в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності є сукупністю ігрових ситуацій, тобто окремих і водночас взаємопов'язаних фрагментів фізкультурно-оздоровчої діяльності, кожен з яких містить у собі всі її ознаки: є певні суперечності між реальним станом вихованості, навчальними можливостями учнів і метою, для досягнення якої організовують дії дітей; є завдання, які слід розв'язати на шляху до мети; є засоби, за допомогою яких учитель впливає на дітей.

Таким чином, командна взаємодія учнів початкової школи у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності є важливою складовою професійно-

педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Враховуючи сучасний стан підготовки цих фахівців, робимо висновок про актуальність і значимість проблеми розвитку командної взаємодії з однолітками початкової школи в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності, виявлення сучасних наукових підходів до її вирішення й міру її теоретичної і практичної розробленості.

Використана література:

1. Архипова С. П. Професійна компетентність і професіоналізм соціального працівника: сутність і шляхи розвитку. Соціальна робота в Україні: теорія та практика. Київ : Аспект-Поліграф, 2004. Вип. 2(7). С.15
2. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С 5-19. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_14_5
3. Андрощук І. В. Педагогічна взаємодія у професійній діяльності : навч. посібник. Хмельницький : ХНУ, 2017. 190 с.
4. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. Київ : Вересень, 1996. 129 с.
5. Бондар В. І., Шапошнікова І. М. Управління підготовкою успішного вчителя: теорія і практика: монографія / за ред. В.І. Бондаря. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 332 с.
6. Лук'янихін В. О. Науково-методичні підходи до формування й оцінки роботи команд у науково-освітніх проєктах. *Вісник Сумського державного університету. Економіка і менеджмент*. 2019. № 1. С. 142-151.
7. Макаренко Л. Л., Севастюк М. С. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до впровадження педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в практику сучасної початкової школи *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 172. Кропивницький : КОД, 2018. С. 136-140.
8. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів / Автори-упоряд.: В. Є. Берека, А. В. Галас. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.

References:

1. Arkhypova S. P. Profesiina kompetentnist i profesionalizm sotsialnoho pratsivnyka: sutnist i shliakhy rozvytku. *Sotsialna robota v Ukraini: teoriia ta praktyka*. Kyiv : Aspekt-Polihraf, 2004. Vyp. 2(7). S.15
2. Androshchuk I. V. Vzaiemodiia yak pedahohichna katehoriia : Pedahohichniy dyskurs. 2013. Vyp. 14. S 5-19. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_14_5
3. Androshchuk I. V. Pedahohichna vzaiemodiia u profesiinii diialnosti : navch. posibnyk. Khmelnytskyi : KhNU, 2017. 190 s.
4. Bondar V. I. Dydaktyka: efektyvni tekhnologii navchannia studentiv. Kyiv : Veresen, 1996. 129 s.
5. Bondar V. I., Shaposhnikova I. M. Upravlinnia pidhotovkoiu uspishnoho vchytelia: teoriia i praktyka: monohrafiia / za red. V.I. Bondaria. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2015. 332 s.
6. Lukianykhin V. O. Naukovo-metodychni pidkhody do formuvannia y otsinky roboty komand u naukovo-osvitnikh proektakh. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Ekonomika i menedzhment*. 2019. № 1. S. 142-151.
7. Makarenko L. L., Sevastiuk M. S. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoii shkoly do vprovadzhennia pedahohichnykh idei V. O. Sukhomlynskoho v praktyku suchasnoi pochatkovoii shkoly *Naukovi zapysky. Seriiia: Pedahohichni nauky*. Vypusk 172. Kropyvnytskyi : KOD, 2018. S. 136-140.
8. Profesiina kompetentnist vchytelia pochatkovykh klasiv: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv / Avtory-uporiad.: V. Ye. Bereka, A. V. Halas. Kharkiv : Vyd-vo «Ranok», 2018. 496 s.

S. Yashchuk. Team interaction as an important component of the professional and pedagogical competence of the future physical education teacher in primary school.

The article reveals the essence and content of the concept of team interaction of primary school students in the process of physical culture and health activities as an important component of the professional and pedagogical competence of the future teacher of physical culture during professional training in institutions of higher education.

According to the results of the study, it was found that the team interaction of elementary school students in the process of physical culture and health activities is a set of game situations, the readiness of which depends on the correct organization of teamwork by skillfully solving problem situations, minimizing negative aspects by the teacher, adapting his approach to defining tasks for teams and their assessment; an important component of successful team organization is understanding the team model that will be most effective in a specific situation in order to plan appropriately and clearly outline expected results.

The concept of professional-pedagogical competence of a physical education teacher is clarified, which is understood as the personal capabilities of the teacher that allow him to independently and effectively implement the goals of the educational process, for the successful implementation of which it is necessary to know the pedagogical theory and be able to apply it in physical education and health activities.

It has been proven that the team interaction of elementary school students in the process of physical education and health activities is an important component of the professional and pedagogical competence of the future physical education teacher. The relevance and significance of the problem of the development of team interaction of junior high school students in the process of physical culture and health activities, the identification of modern scientific approaches to its solution and the degree of its theoretical and practical development need to be introduced into the content of specialist training.

Key words: *team interaction, game activity, primary school students, physical culture, physical culture and recreational activity.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-155.2023.21>

UDK 378.4.091.33-027.22:111.111(477)

O. Torubara

INCORPORATING MEDIA LITERACY TEACHING INTO ESP COURSES ACROSS UNIVERSITY CURRICULUM IN UKRAINE

ESP (English for Specific Purposes) teaching in a broad sense is aimed at helping university students to perform in English effectively in potential professional environments on the international labour market. Due to the unprecedented circumstances of the Russian war against Ukraine and a toxic world information eco-system, the ability to assess information sources, many of which are in English, identify fake news and manipulation, and make well-informed decisions have become essential and even vital for any young professional. At the same time, students in non-linguistic specialities mainly have A2-B1 level of English which is insufficient to approach current authentic sources of information online. Even if they manage to comprehend the contents, they lack the ability to consume media critically.

This article is a reflection on experiences of teaching media literacy in a university ESP context in Taras Shevchenko National University «Chernihiv Collegium». Working through the English for Media Literacy Coursera MOOC, the participants of the project were able to develop shared understanding through discussion and collaborative analysis of online articles and latest news together in class. Acting as a facilitator, the teacher could not only quickly address the language gaps but also provide critical questions to help the students' thinking and explain aspects of the media text genre to give a frame for analysis.

The project revealed the need for an effective teaching methodology for a teacher working as a facilitator and helping students to develop simultaneously language skills and media literacy skills